

NOUS ENFOCAMENTS PER A LA DIDÀCTICA DE LA LITERATURA GREGA: OBSERVACIONS SOBRE EXPERIÈNCIES EN EL TREBALL COL-LABORATIU I SEMIPRESENCIAL

Jordi Redondo i Sánchez

Ramon Torné i Teixidó

Universitat de València
jordi.redondo@uv.es

Universitat Oberta de Catalunya
Universitat de València
ramon.torne@uv.es

Resum

Arran de les experiències tant a la Universitat Oberta de Catalunya com a la Universitat de València, els autors comenten els aspectes més innovadors per a un nou enfocament en la docència de la Literatura grega. Aquest nou enfocament combina una nova programació de continguts amb nous plantejament dels procediments didàctics. Pel que fa als continguts, s'ha fet una adaptació que respon als interessos que la matèria desvetlla en el món contemporani. Quant als procediments didàctics comptem sobretot amb el treball col·laboratiu amb alumnat de diversa procedència —i amb interessos també diversos— juntament amb noves estratègies a partir de l'ús de les eines virtuals.

Text de la comunicació

La revisió de l'ensenyament de la literatura grega antiga

Els darrers vint anys hem assistit a un procés, la vigència i intensitat del qual no han decrescut, ben al contrari, que ha arraconat tant la metodologia com les eines didàctiques tradicionals pròpies de l'ensenyament de la literatura grega antiga. El seu principi fonamental era el del biologisme, que s'aplicava amb uniforme regularitat tant a les literatures nacionals com als gèneres literaris i als autors. Les literatures clàssiques no escapaven a aquesta tendència, modelada d'acord amb els principis del positivisme científic del segle XIX i fortament implantada a l'ensenyament universitari, que tan sovint confon l'erudició amb la generació de coneixement, i l'enciclopedisme amb la crítica. Així, la idea que la literatura romana es correspon amb el geni d'una nació dominant constituïx la base de l'obra de Friedrich Leo¹. Però el cas grec és igualment il·lustratiu, com de seguida veurem.

Al llarg del segle XIX, la conformació d'una tradició didàctica al camp de la literatura grega corre de manera paral·lela amb la universalització del model d'ensenyament superior que coneixem com la universitat napoleònica, i amb la valoració romàntica de la creació literària d'èpoques passades. Sense cap dubte, els pressupostos romàntics sobre la literatura grega han bastit també una especial percepció de la teoria estètica que inspirava aquesta creació. Més que un estudi

¹ No és aquest ni el moment ni el lloc per a aturar-nos a glossar la figura i significat d'aquest gran polonès que arribà a rector de la Universitat de Göttingen just abans de la Gran Guerra, company de l'eximi Ulrich von Wilamowitz. La versió definitiva de la seva *Geschichte der römischen Literatur* va veure la llum el 1913. Sobre les vicissituds de la traducció d'aquest manual al castellà, preparada des del 1935 per Pedro Urbano González de la Calle i que va veure la llum a l'exili (a Colòmbia el 1950), vegeu García Jurado (2009).

sistemàtic de les idees gregues sobre l'art literari, els romàntics varen fer circular un discurs irreal, fonamentat en falses impressions originades en una intuïció més pròpia de *dilettanti* que no d'investigadors. Una de les seves més conspícues personalitats, Friedrich von Schiller, identificava la poesia grega amb l'alba de la cultura literària occidental². El sentit d'aquesta posició teòrica era el d'identificar la creació literària grega, des dels seus orígens, amb l'inici d'una tradició cultural occidental que pretesament hauria arribat, tot i que amb notables intermitències, fins a l'actualitat. Nogensmenys, aquest discurs no era ni tan sols elaborat per part dels crítics literaris, sinó manllevat als historiadors de l'art. Winckelmann ja havia ponderat, anys enrera, la puresa i la simplicitat de l'art grec, la superioritat del qual consistia a sublimar la naturalesa mateixa d'una manera ingènua i espontània, en què els creadors eren mers instruments d'un geni propi del poble grec³. El mateix Winckelmann estava convençut que la bondat del clima grec —evidentment perfecte— feia impossible l'existència de les malalties venèries⁴, i alguns anys més tard von Schlegel hi afegia un condicionant prou més preocupant, el de les qualitats intrínseques de la raça hel·lènica⁵. Opinions d'aquest caire es llegeixen encara en temps recents, com a reflectiment d'una visió ideal de la literatura⁶. La idea de Grècia, doncs, anava unida a la d'un espai físic i una raça incomparables dins la història del planeta i de la humanitat, de bo i manera que les característiques *naturals* del creador grec conferien a la seua obra una dimensió inassolible per als autors d'altres cultures.

Una segona vessant dels estudis literaris, la de l'anàlisi a partir dels gèneres, acusa així mateix influències de l'orientació biològica. Hom parlava, doncs, de "gèneres majors", més antics en tant que primordials, organitzats ells mateixos al voltant d'una jerarquització afaïçonada per una pretesa cronologia relativa: èpica, lírica i drama haurien nascut consecutivament, d'acord amb èpoques successives de desenvolupament de les societats i literatures nacionals. Hom ha intentat també definir els gèneres a partir de la contrastació de les categories, inassimilables per elles mateixes en termes epistemològics, del temps físico-psicològic i dels gèneres mateixos. Bovet, per exemple, identificava la lírica amb la joventut, l'èpica amb l'edat adulta i el drama amb la vellesa. Anys més tard, el psicoanalista Frye ofería una variació menor —probablement menys afortunada encara— segons la qual la comèdia es corresponia amb la primavera, la novel·la amb l'estiu, la tragèdia amb la tardor i la sàtira amb l'hivern. Però aquesta taxonomia de caire biològica no sembla ni certa, ni útil, ni justa.

L'orientació biològica afectava també el concepte d'autor literari. En primer lloc, per la pràctica inexistència a la cultura europea de l'ensenyament superior de cap altra metodologia per a la didàctica de la literatura que no estigués basada en l'historicisme. Però també, pel que fa a la literatura grega antiga, per la influència d'una idea de la Grècia antiga que combinava, d'una banda, la convicció que es tractava

² En aquest sentit, i de manera sentenciosa, proclamava Schiller a les acaballes del XVIII el següent: "La poesia grega és pròpia d'un món juvenívol, ple d'espiritualitat" (1972, p. 29).

³ Cf. Winckelmann 1825, p. 7-10. L'origen d'aquestes teories es troba en l'opuscle de R. Wood, *A Comparative View of the Antient and Present State of the Troade. To Which is Prefixed an Essay on the Genius of Homer* (Londres, 1767), aparegut en versió alemanya sota el títol *Robert Woods Versuch über das Originalgenie des Homers* (Frankfurt, 1773), i que ben aviat va ocupar un lloc de preeminència en la formació literària dels Goethe, Herder, Schiller, Grillparzer, etc., i per consegüent de tot el romanticisme europeu (vegeu Goethe 1887-1919, p. 204-206).

⁴ Cf. Winckelmann 1825, p. 104-114.

⁵ Cf. Schlegel 1856, p. 12-13.

⁶ A títol d'exemple, vegeu Verdenius (1983).

d'un poble distingit, tocat per la gràcia dels déus en funció d'allò que d'una manera confusa i taumatúrgica s'anomenava el *miracle grec*; i, d'una altra, per la idea que l'individu era sempre superior al grup, definit com a sotmès al lideratge dels millors —i malauradament també al dels demagogs—. En aquest sentit, és digna d'assenyalar la influència de George Grote en la fixació de la llibertat individual com a valor suprem⁷.

La revisió d'aquest model biologista té en Barthes i Foucault un exemple —provocador en molts sentits— de la reacció contrària, sustentada en la proclamació de la mort de l'autor literari⁸. De manera més ponderada, la didàctica actual de la literatura grega antiga ha revaloritzat el concepte de gènere, per exemple, per damunt del de l'autor. Així, si la venerable *Geschichte der griechischen Literatur* d'Albin Lesky (publicada a Berna el 1957, en la seva segona edició), dedicava àmplies seccions a l'inici de cada capítol al tractament de les notícies dels antics sobre el naixement, educació, circumstàncies i fets notables, relacions familiars i finalment el decés dels autors, el volum de Cambridge protagonista dels estudis literaris durant els anys vuitanta, la *Greek Literature* de Patricia Easterling i de Bernard Knox, consigna un breu resum biogràfic a la fi de l'obra, a manera d'apèndix.

Darrerament, des d'un punt de vista metodològic, per a l'assignació d'un paper només secundari a la noció de l'autor literari comptem amb les reflexions al respecte de D. Clay, a les quals hem d'afegir les darreres contribucions sobre els conceptes d'autoria i execució dels poemes èpics⁹.

La didàctica de la literatura grega en l'actualitat

La didàctica de la literatura grega a la universitat no s'ha de deslligar no només de la reforma dels plans d'estudi, sinó de tot el procés de configuració de l'anomenat *espai europeu d'ensenyament superior* (EEES). La configuració dels graus de quatre cursos impulsada pel Ministerio de Educación ha tingut com a conseqüència, juntament amb l'assignació d'un no pas petit percentatge de crèdits per al treball final de grau, una dràstica reducció de l'oferta de matèries optatives de segon cicle, amb vistes en canvi a mantenir la presència de les matèries obligatòries. Aquesta perspectiva ha dut la major part d'universitats a programar l'ensenyament de la

⁷ De Grote ens referim a la seva monumental *History of Greece*, publicada entre 1846 i 1856, en dotze volums. Caldrà retenir també el nom d'Edward Bulwer Lytton i la seva *Athens: Its Rise and Fall* (Londres, 1837; reimpressió a cura d'O. Murray, Londres & Nova York: Routledge, 2004).

⁸ Cf. Barthes (1987) i Foucault (1968). Tots dos autors francesos compten amb el notable precedent d'un connacional, el jesuïta Jean Hardouin (1646-1729), el qual mantenia el 1693 que, amb l'excepció de Ciceró, Plini el Vell i —per bé que parcialment— Virgili i Horaci, tota la resta dels autors clàssics eren invenció de lletraferits renaixentistes.

⁹ Sense ànim d'exhaustivitat podem esmentar alguns treballs en aquesta línia de recerca: Frontisi-Ducroux, F. (1986). *La cithare d'Achille. Essai sur la poétique de l'Illiade*. Roma: Edizioni dell'Ateneo; Brillante, C. (1992). Il cantore e la Musa nell'epica greca arcaica. *Rudiae*, 4, p. 7-37; Nagy, G. (1992). Authorisation and Authorship in the Hesiodic *Theogony*. *Ramus*, 21, p. 119-130; Lombardo, G. (1995-1998). Il genio del cantore. Poetica e retorica nella supplica di Femio (Hom. *Od.* XXII 344-53). *Helikon*, 35-38, p. 3-54; Gradolini, S. (1996). *Canti e aedi nei poemi omerici*, Pisa & Roma: Istituti editoriali e poligrafici internazionali; Schütz, W. (1988). Die drei Lieder des Demodokos. Mythen als Lebenshilfe in der homerischen *Odyssee*, *Gymnasium*, 105, p. 385-408; Cerri, G. (2003). *Odiseo, l'eroe che narra se stesso*. Dins S. Nicosia (ed.), *Ulisse nel tempo. La metafora infinita*, Venècia: Marsilio, p. 31-55.

literatura amb un únic curs, organitzat en dos semestres, en una línia de continuïtat respecte del model anterior.

Els estudis del grau de Filologia Clàssica a la Universitat de València, tot i les mancances i carències de les dotacions humanes i materials del Departament encarregat d'aquesta docència, s'han dissenyat d'una manera diferent. Plenament conscients de la importància de l'ensenyament de la literatura, tant per a la formació bàsica dels nostres estudiants com per a la formació d'investigadors, la docència d'aquesta matèria s'ha previst al llarg de tres semestres i amb tres matèries, totes tres de sis crèdits, clarament diferenciades. Les dues primeres, *Literatura grega I* i *Literatura grega II*, tenen caràcter obligatori, mentre que la darrera, *Literatura grega III*, té caràcter optatiu. Els corresponents descriptors són els següents:

- *Literatura grega I*: es centrarà en la definició de l'espai literari al si de la cultura grega, i en qüestions bàsiques com ara les influències de les literatures orientals, el procés de transformació d'una cultura oral en una d'escrita, i la periodització de la creació literària grega en les èpoques arcaica, clàssica, hel·lenística i imperial.
- *Literatura grega II*: abordarà amb deteniment qüestions bàsiques com ara les fonts per a l'estudi de la literatura grega, els conceptes de gènere, formes literàries, intertextualitat, relacions entre literatura i societat, etc., tot exemplificant aquests temes amb l'ajut de textos selectes i escaients per a la millor comprensió de la matèria.
- *Literatura grega III*: a diferència de les precedents, aquesta matèria està concebuda com a un curs monogràfic en què s'estudiaran de manera sistemàtica un autor, un gènere o una època, a criteri del o la docent, per tal d'iniciar l'estudiant en els problemes i mètodes de l'estudi d'aspectes concrets de la literatura grega.

Hom palesa en aquesta distribució un triple enfocament, amb un pes important en els aspectes que tenen més a veure amb l'espai literari contextualitzat dins els espais cultural i de tradició literària. Pel que toca als continguts dels dos primers cursos són de remarcar els paral·lels amb l'assignatura de *Literatura i civilització gregues* (readaptada, en els estudis de grau, sota l'epígraf de *Cultura clàssica I*) en la titulació d'Humanitats cursada a la UOC. En tot cas, l'objectiu principal del curs rau a permetre a l'alumnat participar en la formulació d'un discurs no historicista, però alhora no tan sols filològic, ans recolzat també en factors socials i culturals, inclosos els propis de la recepció de l'obra literària. Dins d'aquest discurs se situa també la perspectiva antropològica, que considera l'obra, entre d'altres, a partir de les anàlisis del gènere i de la diferència cultural i/o social.

És així que l'articulació de totes tres matèries té lloc al llarg dels cursos segon, tercer i quart, de preferència al primer semestre per tal d'avançar problemes que poden ésser tractats posteriorment a la literatura llatina. Aquesta interacció amb el món romà permetrà no sols una perspectiva nova del fet literari —la del món llibresc, allunyat de la *performance* oral-aural de la literatura grega fins a l'època clàssica— sinó també una visió més globalitzadora, que compensarà aspectes no tractats sobre gèneres com l'èpica, la comèdia, la historiografia, l'assaig filosòfic, etc. Tanmateix, l'extensió d'un 50% del *creditatge* de l'antic curs de literatura grega, combinat amb una programació que abasta tres dels quatre cursos del grau, obliga a un important esforç de coordinació per tal de no causar en l'estudiant una sensació de dispersió. Com a

instruments de suport bàsics per a aquest disseny de metodologia de continguts de la didàctica de la literatura grega assenyalarem els tres següents:

- En primer lloc, una constant interrelació entre els processos literaris i els històrics i culturals, tot aprofitant la base de coneixements adquirida mitjançant, en primer lloc, la matèria de primer cicle *Formació general humanística*, obligatòria i configurada per dues assignatures, *Introducció a la història de Grècia i Roma* i *Introducció a la filosofia antiga*, semestrals de primer i segon curs, respectivament; i mitjançant, en segon lloc la matèria *Origen, formació i pervivència de la cultura clàssica*, programada al llarg de tot el grau, obligatòria i configurada per tres assignatures, *Religió i mitologia grecoromana*, *Introducció a la filologia clàssica*, i *Lingüística indoeuropea*, semestrals de primer, tercer i quart curs, respectivament.
- Segonament, l'establiment d'un diàleg constant entre docent i estudiant, per tal d'identificar, formular i analitzar els principals problemes que afecten tant la creació i difusió de la literatura grega al seu espai cronològic i geogràfic, com la transmissió i recepció de la mateixa durant les èpoques medieval, moderna i contemporània.
- Finalment, un recurs continuat de comparació entre els fenòmens propis de la literatura grega i els de la llatina, tant pel que fa a la creació de les obres, com pel que fa a la seva transmissió i recepció.

En tot cas, no hauríem d'insistir que, malgrat el que pugui semblar, no es pot veure la *Literatura grega* com a hipotètic "centre" de cap pla d'estudis sinó com un element més dins l'engranatge del marc competencial del grau, amb la importància que li és deguda. A diferència de la programació de la *Literatura llatina* en els seus dos primers cursos, la grega no contempla un temari distribuït de manera diacrònica. L'estructura que hem dissenyat prescindeix, de manera clara de la subjecció a una programació tradicional, diguem-ne des d'Homer fins a la novel·la. Això és per dues raons fonamentals: la primera, perquè un tractament sistemàtic del conjunt de la literatura grega requereix un nombre elevat de crèdits, cosa que només seria possible en detriment de l'explicació dels continguts que hem privilegiat al present pla d'estudis; la segona, perquè l'atenció a molts d'aquests continguts, necessàriament vinculats a una època concreta, es vehiculen d'una manera suficient tot al llarg dels cursos de llengua grega, dedicats als gèneres de la historiografia als cursos primer i al segon, l'oratorica al segon i al tercer, l'èpica al tercer, i la lírica i el drama al quart.

Els materials 'Teoria i història literàries gregues'

El plantejament que defensem no és tampoc totalment original. Des de la publicació de l'excel·lent manual *Poesia e pubblico nella Grecia antica* de Bruno Gentili, el 1984, s'ha fet evident la possibilitat d'explicar literatura sense la cotilla d'una exposició diacrònica, tot explorant les estructures lingüístiques, les categories mentals, i els continguts i formes diverses del pensament i de l'art. Gentili adverteix que cal diferenciar molt bé entre el "sentit de la història" de l'historicisme —que tot crític aciençat ha de dominar. L'aparició de llibres com *La naissance de la littérature dans la Grèce ancienne*, de Pierre Brunet, el 1997, o el d'Anna Beltrametti, *La Letteratura*

Greca: Tempi e luoghi, occasioni e forme, el 2005, són inequívocs en seguir les passes que caminent en aquesta mateixa direcció.

L'experiència de l'aplicació inicial d'aquest pla, encara en curs, no ens permet de reflectir ara per ara cap conclusió definitiva però sí de compartir resultats i comentar dificultats. En data d'avui disposem de materials nous, creats de manera específica per a aquesta docència. Es tracta del llibre *Teoria i història literàries gregues*, publicat digitalment per la mateixa Universitat de València, i que els estudiants poden fer servir per a les matèries *Literatura grega I* i *Literatura grega II*. El caràcter virtual de la publicació ha de permetre de millorar-la periòdicament. Un dels avantatges dels materials emprats és el de la llengua. De fet, disposàvem fins ara d'un breu, per bé que utilíssim manual, la *Literatura grega* dels professors Carles Miralles i Pilar Gómez, aparegut l'any 1997 formant part dels mòduls de la UOC. Amb aquesta sola excepció, els estudiants catalanoparlants de filologia clàssica no poden conèixer la literatura grega si no és a través d'una altra llengua. Totes dues obres són perfectament complementàries, ateses les característiques respectives.

Les diferents unitats didàctiques del llibre de Jordi Redondo, *Teoria i història literàries gregues*, s'estructuren en nou blocs o capítols que, al seu torn, es divideixen en diferents apartats:

- 1.- *L'herència literària indoeuropea*. Sistemes mètrics. Relació entre literatura i societat. Temes i motius. Procediments estilístics. Les influències orientals i egípcies. La continuïtat de l'herència indoeuropea al llarg de la història de la literatura grega.
- 2.- *Els gèneres literaris grecs*. Observacions sobre les reflexions dels antics sobre els gèneres literaris. Sobre els gèneres en prosa i en vers. La centralitat de poesia i prosa a les cultures literàries antigues i modernes. Els criteris formals com a base per a les oposicions de gènere. La configuració dels cànons.
- 3.- *La periodologia de la literatura grega antiga*. L'anàlisi de la història literària grega entre els antics. Problemes intrínsecs de la definició dels períodes: el cas de la literatura arcaica. Els precedents de la cultura literària grega. Els períodes principals i la dificultat de la seua definició.
- 4.- *Oralitat i escriptura*. La crítica antiga de la composició escrita. L'anàlisi moderna de la composició oral. Els usos compositius propis de la creació oral i de l'escrita. El trànsit de la cultura oral a l'escrita.
- 5.- *Els factors socials de la creació i difusió literàries*. Literatura i legitimació del poder. L'expressió de les emocions i els pensaments personals. Literatura i innovació ideològica. Literatura i gènere. La literatura popular.
- 6.- *La geografia literària grega*. Tradicions poètiques i prosístiques. La qüestió de dialectes i gèneres. La literatura de la Grècia perifèrica.
- 7.- *Literatura i pensament*. La literatura grega antiga com a paradigma del progrés intel·lectual. L'expressió dels corrents ideològics i científics a la literatura grega arcaica i clàssica. Literatura i religió.
- 8.- *Creació i imitació*. L'originalitat de la literatura grega antiga. Les transformacions socials i les innovacions estètiques de l'època clàssica. Autor i gènere, categories contraposades. La revisió dels cànons estètics a partir del segle IV a.C. Els inicis de la crítica literària.
- 9.- *La transmissió i recepció de la literatura grega antiga*. Els inicis de la filologia des de la sofística. La crítica textual. Orígens i evolució. L'aportació de la papirologia. L'edició al món antic. Els nous corrents interpretatius de la literatura grega.

Acompanya aquesta publicació un ampli recull de textos, tots ells de traducció pròpia, triats per a sustentar l'explicació i discussió dels continguts de cadascun dels temes. Aquests textos, que avui són una cinquantena —alguns dels quals no s'havien traduït mai ni a cap llengua moderna—, s'aniran incrementant també amb el temps.

El fet que aquests materials estiguin disponibles en línia convida l'estudiant a concebre el seu treball personal dins l'esfera de la virtualitat. Això no vol pas dir que es reclogui com un monjo a la seua cel·la. La tecnologia permet de treballar a l'espai obert d'un parc, a l'espai en moviment d'un tren o un autobús, a l'espai d'estudi d'una biblioteca pública, i a l'espai específic de la biblioteca universitària. La seva consulta es combina amb el maneig de publicacions recents, en especial les de caire periòdic accessibles en reculls ben coneguts (com JSTOR o altres). En aquest darrer cas, la consulta virtual es combina amb el maneig de publicacions recents, en especial les de caire periòdic. D'altra banda, cada tema està introduït per una sinopsi que té la finalitat de proporcionar uns coneixements molt bàsics als estudiants del Minor de Filologia clàssica, així com a aquells que per les raons que facin al cas vulguin fer una aproximació a la literatura grega antiga.

La impartició del programa es combina a través sessions lectives i de la participació a l'aula virtual. Mentre l'antologia de textos busca exemplificar abastament els aspectes teòrics que prioritzem, el món universitari compta amb altres reculls, d'altres característiques que caldrà valorar (en cal destacar els que ha posat a disposició l'aula virtual de la UOC, però organitzats de manera ben diferent). Al nostre parer, l'ideal fóra un recull comú entre diferents universitats de la Xarxa Vives.

Tal com s'ha dut a terme el curs la UV, les sessions lectives presencials ofereixen els "lineaments" de diferents aspectes teòrics i de comentari de textos. Tant en la docència presencial com en les tasques de l'aula virtual el professor mira d'engegar el debat obert dins l'aula i d'estimular l'establiment de criteris per a l'avaluació de la creació literària grega segons les pautes donades. En aquest sentit, les aportacions individuals dels alumnes són un indicador prou fefaent de llur grau d'implicació, assoliment i aprofundiment de la matèria, almenys per al moment en què es fan. Serà tasca del docent, doncs, corregir alguns comentaris (no creiem que calgui fer-ho en tots) per tal que el conjunt de l'alumnat vegi quins són els objectius a assolir.

Així mateix, s'encarrega als alumnes la tasca de preparar en grup una exposició d'un dels tres últims tres temes. El treball col·laboratiu ofereix, a primera vista, dos avantatges que ens semblen de notable importància. En primer lloc permet el reequilibri entre l'alumnat de diversa procedència —i per tant, amb interessos també diversos—. Podem afirmar que la interrelació mútua entre diferents classes d'alumnes —no sols els de l'especialitat, doncs— s'ha mostrat com un al·licient ben positiu a l'hora d'assolir objectius previstos i fins i tot d'obrir noves possibilitats. Es busca, en definitiva, que els alumnes aprofundeixin mitjançant pautes i bibliografia donades, però no esdevé infreqüent que el treball aboca a conclusions diferents a les inicialment previstes. En aquest sentit, doncs, el seguiment mitjançant la tutoria en línia permet d'incorporar noves visions o interpretacions a punts concrets de l'assignatura mateixa, retroalimentant-se contínuament i garantint un grau excel·lent de competència.

Aquest treball en grup, en fi, ens sembla una eina de primer ordre si pensem que la majoria dels titulats tenen el seu futur com a docents de grec, llatí i cultura clàssica a les aules de secundària on realitzaran tasques de treball col·laboratiu ben habitualment.

Conclusions

L'experiència d'aquesta assignatura, doncs, obre perspectives interessants que ens ajuden a encarar al nou marc de les EEES amb l'èxit desitjat. En tot cas, sembla que l'historicisme deixa pas, a una nova manera d'enfrontar-se al fet literari dels grecs, més globalitzador i interdisciplinar. Hom es demana, de vegades, si talment per la llei del pèndol, aquesta metodologia pot tornar a canviar.

Davant els nous reptes que demana el pla Bolonya es fa necessari el següent:

- una programació realista de la matèria que superi els defectes advertits en la primera part de la nostra comunicació;
- assegurar la correcta assumpció de la metodologia comentada sobre la didàctica de la literatura grega en el docent, que és qui l'ha de transmetre a l'estudiant;
- l'ús de recursos que inclouen la web 2.0 de manera creixent (a la UOC s'ha obert fins i tot un espai "wiki" per a materials dels estudiants; a la UV hi ha espais per a la blogosfera), la utilització de projectes internacionals sobre el món clàssic a l'abast (revistes electròniques, etc.);
- l'increment del treball i documentació en l'entorn digitalitzat necessita d'uns criteris i mitjans que posin a l'abast de l'estudiant i de l'investigador les edicions millors i més autoritzades. Cal corregir l'escassetat de materials sobre el món clàssic no només en portals com <www.googlebooks.com>, <www.archive.org>, <www.apuntsuniversitat.cat>, etcètera sinó en les intranets de cadascun dels professors. Es fa necessària la versió d'aquests continguts a llenguatges informàtics compatibles per exemple amb els nous lectors electrònics.
- la cura davant la incorporació d'alumnes amb interessos, curricula o titulacions diversos,
- la correcció/actualització constant i
- la interacció mútua (professor-alumnes i alumnes-alumnes) en tasques de seguiment i tutoria dels treballs encarregats.

Caldrà veure igualment ara com aquesta manera de plantejar una matèria concreta es pot adaptar (no direm ampliar) a la idiosincràsia tan variada de les diferents universitats i quin grau d'acolliment pot tenir.

Bibliografia

Barthes, R. (1987). *La muerte del autor. El susurro del lenguaje*, Barcelona: Paidós, p. 65-71 (= *La mort de l'auteur. Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*, Paris: Éditions du Seuil, 1984; l'estudi fou publicat originalment el 1968. Hi ha trad. angl.: *The death of the author, Image, Music, Text*, Londres: Fontana Press, 1977, p. 142-148).

Bovet, É. (1911). *Lyrisme, épopée, drame: une loi d'évolution générale*. París: Colin.

Clay, D. (1988). The Theory of the Literary Persona in Antiquity. *Materiali e Discussioni per l'analisi dei testi classici*, 40, p. 9-40.

Easterling, P. E. i Knox, B.M.W. [eds.] (1985). *The Cambridge History of Classical Literature I: Greek literature*. Cambridge [Cambridgeshire] & Nova York: Cambridge University Press (trad. cast. *Historia de La Literatura Clasica I. Literatura Griega*. Madrid: Gredos, 1990).

Foucault, M. (1968). Qu'est-ce qu'un auteur. *Bulletin de la Société Française de Philosophie*, 64, p. 73-104 (trad. angl. What is an author?. Dins J.V. Harari [ed.], *Textual Strategies*, Londres: Methuen & Co., 1980, p. 141-160, i també P. Rabinow [ed.], *The Foucault Reader*, Harmondsworth, Middlesex: Penguin, 1986, p. 101-120. Trad. cast. *Qué es un autor*. Tlaxcala: Universidad Autónoma, 1985).

Frye, N. (1957). *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton: Princeton University Press (trad. cast. *Anatomía de la crítica literaria*. Caracas: Monte Ávila, 1977; Madrid: Taurus, 1988).

García Jurado, F. (2009). Cuando el tiempo se detiene. Los avatares de una historia de la literatura latina publicada en Colombia: Pedro Urbano González de la Calle. *Literatura: teoría, historia, crítica*, 11, p. 303-332.

Gentili, B. (2006). *Poesia e pubblico nella Grecia antica. Da Omero al V Secolo*. Milà: Feltrinelli (primera ed. a Roma & Bari: Laterza, 1984). Trad. angl. *Poetry and Its Public in Ancient Greece: From Homer to the Fifth Century*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press, 1988. Trad. cast. *Poesía y público en la Grecia Antigua*. Barcelona: Sirmio, 1996.

Goethe, J. W. (1887-1919). *Sämtliche Werke XXXVII (Sophienausgabe)*. Weimar: Böhlau u. Nachfolger.

Miralles, C. i Gómez Cardó, P. (1997). *Literatura grega*. Barcelona: EdiUOC.

Redondo, J. (2008). *Teoria i història literàries gregues*. Publicacions de Materials Docents de la Universitat de València a <http://www.uv.es/spl/v/publicacions/Material%20docent/Jordi%20Redondo/JBT%20Teoria%20i%20hist.%20lit.%20gr..pdf>. Recuperat l'abril de 2011. Es pot accedir al document en aquesta adreça alternativa < <http://bit.ly/iiYTII> >

Romeu, T. i Guitert, M. (2007). La docència del treball en equip en xarxa pels docents. Dins *II Jornades en xarxa sobre l'espai europeu d'ensenyament superior: compartint noves pràctiques docents*. Barcelona: UOC & Dept. d'Innovació, Universitats i Empresa. Disponible a http://www.uoc.edu/symposia/eees2007/pdf/Espai_europeu_2007_complet.pdf. Recuperat el març de 2011.

Schiller, F. (1972). *Über die naïve und sentimentalische Dichtung*, (1795-96). Ed. J. Berr, Stuttgart: Reclam.

Schlegel, A. W. (1854). *Sämtliche Werke V*. Ed. E. Böcking, Leipzig: Weidmann (reimpr. Hildesheim, 1971-72).

Verdenius, J. (1983). The Principles of Greek Literary Criticism. *Mnemosyne* 36, 14-59 (trad. it., *I principi della critica letteraria greca*, Modena: Mucchi, 2003).

Winckelmann, J. (1825). *Sämtliche Werke I*. Ed. J. Eiselein, Donaueschingen (reimpr. Osnabrück, 1965).

Qüestions i/o consideracions per al debat

Atesa l'observació de fets i l'experiència fins ara acumulada, es presenta al nostre albir tot un seguit d'aspectes a considerar. Avui per avui en podríem enumerar els quatre següents:

- En primer lloc s'obre l'interrogant de la vigència del model d'ensenyament/aprenentatge suara descrit. Es pot preveure si seran cinc, deu... quants anys? I encara, cap a on pot evolucionar (per exemple, de l'e-reader es passarà a l'audio-reader, etc.).
- Falta elaborar una previsió d'estratègies davant possibles, o necessàries, correccions. Seria desitjable un equip que vetlli per la correcta aplicació d'aquesta metodologia. No s'han celebrat, que sapiguem, jornades científiques sobre la didàctica de la literatura, parlant *grosso modo*, a la Universitat.
- L'elaboració de materials conjunts entre diferents docents de les Facultats de Lletres de les Universitats de la Xarxa Lluís Vives pot topar amb alguns inconvenients. Apuntarem, d'una banda els interessos i necessitats, diferents en cada cas; de l'altra, el possible empobriment a un repertori tancat, de cànon de textos, que impediria un progrés diversificat en cada una de les universitats; en tercer lloc, les qüestions d'estil i de fons, com ara la traducció de textos poètics en prosa, el registre emprat en la traducció mateixa, etcètera.
- Cal plantejar-se seriosament si un escull principal, tal com, apunten T. Romeu i M. Guitert (2007) pot ésser el fet que els docents estan encara poc avesats a treballar de manera col·laborativa, en xarxa i a distància.